

Patryk Jurkiewicz

Uniwersytet Gdański
patrykjurkiewicz1@gmail.com
ORCID: 0003-7882-0068

Dawid Urbaniak

Uniwersytet Gdański
d.urbaniak62@gmail.com
ORCID: 0009-0008-4010-8805

<https://doi.org/10.26881/gsp.2023.3.09>

Problemy proceduralne ubezpieczenia kredytu hipotecznego zawartego z konsumentem

Wprowadzenie

Zgodnie z przedstawionym 31 sierpnia 2022 r. raportem za drugi kwartał tego roku ogólna kwota zadłużenia Polaków z tytułu kredytów mieszkaniowych wyniosła 508,277 mld zł, a liczba czynnych umów kredytowych wynosi niemal 2,484 mln¹. Banki i inne instytucje kredytowe stosują rozmaite metody, aby zminimalizować ryzyko kredytowe związane z prowadzoną przez te podmioty działalnością kredytową. Poza klasycznymi sposobami zabezpieczeń, takimi jak hipoteka czy zastaw, w obrocie zawierane są także coraz częściej umowy ubezpieczenia mające na celu minimalizację ryzyk związanych z wierzytelnościami pieniężnymi.

Jednakże w konstrukcji tych umów ubezpieczenia pojawiają się pewne nieoczywiste dla niezaznajomionych z prawem konsumentów konstrukcje, które mogą prowadzić do problemów w zakresie spełniania swojego celu, tj. ochrony ubezpieczonego. Co za tym idzie, powstają problemy związane z zabezpieczeniami wierzytelności za pomocą umów ubezpieczeniowych, z czego wynikają nierówności stron tak skonstruowanego stosunku prawnego.

Celem niniejszego artykułu jest analiza zagadnień związanych z pewnymi nieprawidłowościami w zakresie dochodzenia roszczeń związanych z zabezpieczeniem wierzytelności w postaci umowy ubezpieczenia i wskazanie propozycji zmian, które mogą doprowadzić do usunięcia ewentualnych nieprawidłowości z obrotu. Według autorów, obecna konstrukcja zabezpieczenia kredytu poprzez umowę ubezpieczenia jest wadliwa i prowadzi do nierównego ukształtowania praw i obowiązków stron stosunku prawnego, co rażąco narusza interesy kredytobiorców-konsumentów.

¹ Raport AMRON-SARFIN 2/2022, *Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości*, Raport nr 52, s. 3.

1. Zabezpieczenia wierzytelności

Zgodnie z brzmieniem art. 93 prawa bankowego² bank w celu zabezpieczenia wierzytelności wynikających ze swoich czynności może żądać zabezpieczenia przewidzianego w kodeksie cywilnym³ i prawie wekslowym⁴ oraz zwyczajach przyjętych w obrocie krajowym i zagranicznym. Wymienienie tam środków zabezpieczeń nie ma charakteru enumeratywnego, co za tym idzie, jest to katalog otwarty⁵. Spośród przykładów zabezpieczeń wskazanych w kodeksie cywilnym można z łatwością wskazać poręczenie (art. 876–887 k.c.) i zastaw zwykły (art. 306 k.c.). W ustawie pozakodeksowej uregulowano zastaw rejestrowy (art. 2 ust. 1 ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów⁶), zaś w prawie wekslowym: weksel własny (art. 101–104 pr.weksl.) i poręczenie wekslowe (art. 30–32 pr.weksl.). Prawo bankowe także daje bankom pewne możliwości w tym zakresie. Pierwszym z nich jest konstrukcja przewłaszczenie na zabezpieczenie (art. 101 pr.b.), a drugim kaucja bankowa (art. 102 pr.b.).

Treść art. 93 ust. 1 pr.b. może budzić przeświadczenie, że bank nie ma obowiązku żądać zabezpieczenia swoich wierzytelności. Jednak przede wszystkim należy zwrócić uwagę na regulację dotyczącą bezpośrednio kredytów udzielanych przez banki. Regulacje te znajdują się w rozdziale 5 pr.b., począwszy od art 69 i nn. Najbardziej istotny z punktu widzenia przedstawionych w niniejszym artykule rozważań jest art. 69 ust. 2 pkt 6, który wskazuje, że w umowie kredytu powinien zostać określony sposób zabezpieczenia jego spłaty. Co za tym idzie, jeżeli bank zawiera umowę kredytu z kredytobiorcą, to musi się w niej znaleźć sposób zabezpieczenia wykonania tej umowy⁷.

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2324 ze zm.; dalej: pr.b.).

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.; dalej: k.c.).

⁴ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 282 ze zm.; dalej: pr.weksl.).

⁵ D. Rogoziński, *Zabezpieczenie wierzytelności banku w drodze ubezpieczenia ryzyk działalności kredytowej a realizacja regresu ubezpieczeniowego*, „Prawo Asekuracyjne” 2019, nr 3, s. 55; wyrok SN z dnia 19 czerwca 2013 r., I CSK 571/12, LEX nr 1360160 oraz K. Nowak, *Ubezpieczenie nieruchomości z cesją praw jako zabezpieczenie spłaty kredytu hipotecznego w kontekście interesu konsumenta*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2019, nr 4, s. 87.

⁶ Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r., poz. 2017 ze zm.).

⁷ Zob. m.in. wyrok SO w Łodzi z dnia 15 lutego 2017 r., III Ca 1932/16, LEX nr 2386081 oraz wyrok SO w Warszawie z dnia 5 października 2016 r., XXVII Ca 3047/16, LEX nr 2257238, a także M. Więcko-Tułowicka, *Ubezpieczenia kredytu w kontekście zabezpieczenia interesów banków*, „Monitor Prawa Bankowego” 2014, nr 11, s. 105.

2. Umowa ubezpieczenia jako sposób zabezpieczenia wierzytelności

Wskazane wcześniej sposoby zabezpieczeń wierzytelności banków nie są jedynymi wykorzystywanymi w obrocie. W celu ochrony swoich interesów banki mogą wymagać od kredytobiorcy zawarcia umowy ubezpieczenia, która będzie miała taki skutek, że w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego⁸ uzyskana suma pieniężna będzie zaspokajała roszczenie kredytodawcy⁹. Wskazane uprawnienie wynika z dwóch czynników. Po pierwsze, otwartego katalogu zabezpieczeń wierzytelności pieniężnych, a co za tym idzie, ograniczonej swobody w doborze zabezpieczenia do konkretnej umowy kredytu¹⁰. Po drugie, z bezpośredniego uprawnienia banku przy zawieraniu umowy kredytu hipotecznego. Wynika to z art. 9 ust. 2 ustawy o kredycie hipotecznym¹¹. Stanowi on o możliwości żądania banku skierowanego do kredytobiorcy o zawarcie umowy ubezpieczenia, dotyczącej umowy kredytu lub przelewu wierzytelności z tej umowy na kredytodawcę. Co ważne, bank powinien wskazać minimalny, akceptowalny zakres ubezpieczenia, a nie wskazywać konkretny zakład ubezpieczeń, z którym kredytobiorca miałby tę umowę zawrzeć (art. 9 ust. 2 u.k.h.).

Wskazując, że banki mogą i wykorzystują ubezpieczenia jako sposób zabezpieczenia swoich wierzytelności kredytowych, należy dokonać wyszczególnienia stosowanych konstrukcji ubezpieczeniowych. Wskazuje się tu następujące konstrukcje:

- a) bank zostaje ustanowiony jako uposażony z umowy ubezpieczenia na życie kredytobiorcy;
- b) dochodzi do cesji wierzytelności z umowy ubezpieczenia;
- c) bank ubezpiecza własny interes;
- d) bank zawiera ubezpieczenie na cudzy rachunek (ubezpieczonym zaś jest wówczas najczęściej kredytobiorca)¹².

Przy ubezpieczeniach na życie pojawiają się dwie możliwości mające różne skutki. W pierwszej z nich bank może warunkować udzielenie kredytu od zawarcia przez

⁸ Wyrok SN z dnia 17 stycznia 2019 r., IV CSK 516/17, LEX nr 2607888 – „Pojęcie wypadku ubezpieczeniowego, którego wystąpienie warunkuje obowiązek spełnienia przez ubezpieczyciela określonego świadczenia (art. 805 § 1 k.c.), nie zostało ustawowo zdefiniowane. Z tego względu stwierdzenie, czy konkretne zdarzenie stanowi taki wypadek, z reguły wymaga dokonania wykładni umowy ubezpieczenia oraz – stanowiących jej integralną część – ogólnych warunków ubezpieczenia, przy uwzględnieniu reguł określonych w art. 65 § 2 k.c. Wykładnia ta nie może pomijać celu umowy ubezpieczenia, którym jest ochrona ubezpieczonego, realizowana przez uwzględnienie – jako zasady – odpowiedzialności ubezpieczyciela, przy jednoczesnym ograniczonym rozumieniu przesłanek wyłączających tę odpowiedzialność; nie może zatem prowadzić do zaostrzenia wymagań stawianych ubezpieczającemu i ograniczenia obowiązków ubezpieczyciela; powinna przy tym respektować założenia racjonalności niezbędne do uzyskania rozsądnego rezultatu” oraz M. Orlicki, *Umowa ubezpieczenia*, Warszawa 2002, s. 7.

⁹ *Ibidem*, s. 3.

¹⁰ D. Rogoziński, *Zabezpieczenie wierzytelności banku...*, s. 55–56.

¹¹ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2245; dalej: u.k.h.).

¹² N. Szydłowska, *Bank jako uprawniony do dochodzenia roszczeń z umowy ubezpieczenia zawartej jako zabezpieczenie spłaty kredytu*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2018, nr 3, s. 51.

kredytobiorcę umowy ubezpieczenia, w której wskaże on bank jako uposażonego¹³. W tym stosunku ubezpieczenia bank jest osobą trzecią, niebędącą stroną umowy, której uprawnienia powstają w chwili ziszczenia się wypadku ubezpieczeniowego, tj. śmierci ubezpieczonego¹⁴. W tym wariancie z perspektywy banku jest pewien istotny problem. Zgodnie z brzmieniem art. 831 § 1 k.c. ubezpieczający może w każdym momencie zmienić wskazanego przez siebie uposażonego. Dla kredytodawcy może to być bardzo niekorzystne, ponieważ osłabia zabezpieczenie wierzytelności. Aby zminimalizować to ryzyko, banki zawierają z ubezpieczającym umowę, w której zobowiązuje się on do niekorzystania z uprawnienia przysługującego mu wprost z przepisu art. 830 § 1 k.c. Rozwiązanie to nie jest jednak w pełni skuteczne, gdyż opisywana umowa odnosi skutek wyłącznie między jej stronami. Zatem ubezpieczający-kredytobiorca dalej będzie mógł skutecznie względem ubezpieczyciela zmienić uposażonego, co będzie skutkowało w stosunku między nim a bankiem wyłącznie potencjalną odpowiedzialnością kontraktową. Z tego powodu banki decydują się same zawierać umowy ubezpieczenia jako ubezpieczający, ubezpieczając życie swojego klienta i samych siebie wskazując jako uposażonych, tym samym wykluczając konieczność zawierania dodatkowej umowy między kredytobiorcą a kredytodawcą, a więc wykorzystując instytucję ubezpieczenia na cudzy rachunek (art. 808 k.c.)¹⁵. Ustawodawca przewidział możliwość wystąpienia takiej sytuacji i zaimplementował ją bezpośrednio do legislacji, wskazując, że w przypadku umowy ubezpieczenia zawartej na cudzy rachunek do wykonywania uprawnień dotyczących zmiany osoby uposażonej potrzebna jest zgoda ubezpieczonego. Jednak nie jest to reguła, ponieważ umowa lub ogólne warunki ubezpieczenia mogą zastrzec samodzielność ubezpieczającego w tym zakresie (art. 831 § 1¹ k.c.).

Drugą możliwością jest cesja z umowy ubezpieczenia, która polega na tym, że kredytobiorca przenosi na bank swoje prawa i obowiązki przysługujące mu z umowy ubezpieczenia. Artykuł 823 k.c. stanowi, że w razie zbycia przedmiotu ubezpieczenia prawa z zawartej umowy ubezpieczenia mogą zostać przeniesione na jego nabywcę. Jest to jednak uwarunkowane zgodą ubezpieczyciela, z zastrzeżeniem, że ogólne warunki ubezpieczenia lub umowa nie stanowią inaczej. *Ex lege* na nabywcę przechodzą jednak obowiązki wynikające z zawartej umowy, co może doprowadzić do sytuacji, w której bank będzie jednocześnie wierzycielem i dłużnikiem ubezpieczyciela. Bank może tego uniknąć, czyniąc odpowiednie zastrzeżenie w umowie przewłaszczenia na zabezpieczenie. W przypadku przeniesienia samego prawa do wierzytelności zastosowanie znajdzie § 4 z art. 823 k.c., stanowiący, że przy przenoszeniu wierzytelności, jakie powstały lub mogą powstać wskutek zajścia przewidzianego w umowie wypadku, nie stosuje się poprzednich paragrafów tego przepisu. Co za tym idzie, zastosowanie

¹³ D. Rogoziński, *Zabezpieczenie wierzytelności banku...*, s. 49.

¹⁴ N. Szydłowska, *Bank...*, s. 52.

¹⁵ *Ibidem*.

znajdą tam przepisy o przelewie wierzytelności, które nie wymagają, co do zasady, zgody dłużnika na przelew tejże¹⁶.

Bank może także w ramach umowy ubezpieczenia ubezpieczyć swój własny interes, np. poprzez tzw. ubezpieczenie niskiego wkładu. W tym przypadku bank jest zarówno ubezpieczonym, jak i ubezpieczającym, ponieważ zawierając tę umowę, chroni się przed ewentualnym brakiem spłaty przez kredytobiorcę, który składając wniosek kredytowy na standardowych warunkach, otrzymałby decyzję odmowną. W ramach tego ubezpieczenia dochodziło do swego rodzaju paradoksu, ponieważ kredytobiorca, mimo braku posiadania statusu bezpośredniej strony umowy, ponosił ciężary z nią związane, nie mając jednocześnie rzeczywistego wpływu na wybór konkretnego ubezpieczyciela czy zapoznania się z warunkami umowy. *De facto* bank zabezpieczał swoje interesy kosztem kredytobiorcy. Nie można także pominąć regulacji z art. 828 § 1 k.c., która będzie miała zastosowanie w przypadku zaistnienia wypadku ubezpieczeniowego. Zgodnie z przywołanym przepisem w dniu wypłaty odszkodowania ubezpieczyciel nabywa roszczenie do osoby trzeciej odpowiedzialnej za szkodę do wysokości wypłaconego odszkodowania. Zatem doprowadza to do sytuacji, w której kredytobiorca nie dość, że opłacał składkę wynikającą z umowy, której stroną nie był, to jeszcze będzie musiał zwrócić ubezpieczycielowi kwotę w wysokości wypłaconego odszkodowania¹⁷. Zgodnie z doktryną i orzecnictwem taki sposób kształtowania stosunku prawnego jest co najmniej kontrowersyjny¹⁸.

Omawiając zawarcie przez bank ubezpieczenia na cudzy rachunek, pojawia się zagadnienie *bancassurance*, czyli szeroko ujęte, wszelkie relacje prawne, w jakie wchodzi banki i ubezpieczyciele, w celu objęcia ochroną ubezpieczeniową klientów banków¹⁹. W ramach współpracy ubezpieczycieli z bankami ubezpieczyciele wykorzystują za opłatą sieć dystrybucyjną placówek bankowych do sprzedaży swoich produktów. Taki sposób działalności dopuszczają same przepisy (art. 6 ust. 1 pr.b.), które pozwalają bankom na prowadzenie także działalności z katalogu tam wskazanego. W ust. 7 wskazanego przepisu bankom jasno zezwolono na świadczenie innych usług finansowych, a za takie uznaje się pośrednictwo banku w zawieraniu umów ubezpieczenia²⁰. Jednakże w związku z takim postępowaniem bank nie uzyskuje podwójnej korzyści w postaci zabezpieczenia swojego interesu i do tego uzyskania wynagrodzenia prowizyjnego za zawarcie umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek. Na przeszkodzie takim praktykom stoi art. 18 ust. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej²¹. Artykuł ten wprost przewiduje zakaz otrzymywania wynagrodzenia lub innych

¹⁶ *Ibidem*, s. 52–55.

¹⁷ *Ibidem*, s. 58–59, zob. także D. Rogoziński, *Zabezpieczenie wierzytelności banku...*, s. 56.

¹⁸ Wyrok SR w Warszawie z dnia 15 stycznia 2015 r., I C 2273/14, LEX nr 1901843 oraz N. Szydłowska, *Bank...*, s. 59.

¹⁹ M. Orlicki, *Pozycja prawna banku w ubezpieczeniach bancassurance*, „Prawo Asekuracyjne” 2008, nr 2, s. 66.

²⁰ Wyrok SO w Warszawie z dnia 10 sierpnia 2017 r., XXV C 906/16, LEX nr 2364227 oraz B. Mrozowska, *Bancassurance – regulacje prawne i samoregulacja rynku*, „Prawo Asekuracyjne” 2022, nr 3, s. 33.

²¹ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r., poz. 656; dalej: u.d.u.r.).

korzyści przez ubezpieczającego w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia²². Nie wyklucza to jednak możliwości zobowiązania się ubezpieczonego do pokrywania kosztu składki (art. 18 ust. 1 u.d.u.r.). Taka umowa będzie zawarta między ubezpieczonym a ubezpieczającym i nie odnosi skutku względem ubezpieczyciela²³. Co za tym idzie, to bank będzie względem ubezpieczyciela zobowiązany do zapłaty składki ubezpieczeniowej, z zastrzeżeniem, że w przypadku wyegzekwowania od ubezpieczającego przez ubezpieczyciela wymagalnego świadczenia będzie mu przysługiwało względem kredytobiorcy roszczenie odszkodowawcze.

3. Regulacje organu nadzoru

O wzroście popularności *bancassurance* na przestrzeni ostatnich lat świadczy również fakt, że Komisja Nadzoru Finansowego (dalej: KNF lub Komisja) zwróciła na to zjawisko uwagę i wydała w 2014 r. Rekomendację U²⁴, która bezpośrednio dotyczy tego, w jaki sposób powinny działać banki, świadcząc usługi pośrednictwa ubezpieczeniowego. W ramach tego dokumentu organ nadzoru przedstawił 21 rekomendacji skierowanych do sektora bankowego. Dla niniejszej pracy najbardziej istotne są: Rekomendacja 7, Rekomendacja 10 i Rekomendacja 11.

Rekomendacja 7²⁵ wskazuje, że w swojej działalności z zakresu *bancassurance* bank powinien prowadzić ją w taki sposób, aby nie powodować konfliktu interesów, a w szczególności, aby nie doszło do występowania banku w podwójnej roli – zarówno jako ubezpieczającego, jak i pośrednika. Jest to bardzo istotne z uwagi na potencjalne wynagrodzenie banku jako pośrednika, które zgodnie z przytoczonym art. 18 ust. 1 u.d.u.r. nie może zostać wypłacone, jeżeli bank występowałby równocześnie w charakterze ubezpieczającego. W sytuacji, gdy bank będzie jedynie ubezpieczającym, może on otrzymać jedynie ekwiwalent za czynności związane z obsługą zawieranej umowy ubezpieczenia.

Rekomendacja 10²⁶ skupia się na konieczności zapewnienia klientowi bądź jego spadkobiercom możliwości bezpośredniego dochodzenia roszczeń od zakładu ubezpieczeń w sytuacji, gdy z umowy ubezpieczenia to bank jest uprawnionym do takiego działania, a podjął decyzję o nieskorzystaniu z uprawnień. W tej rekomendacji w sposób ramowy wskazano, poprzez jakie działania bank może osiągnąć to, co jest rekomendowane. Wśród najważniejszych punktów należy wymienić: ustalenie odpowiednich procedur dochodzenia roszczeń ubezpieczeniowych, niezwłoczne informowanie

²² M. Orlicki, *Kilka uwag o przepisach dotyczących ubezpieczeń na cudzy rachunek w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, „Prawo Asekuracyjne” 2016, nr 1, s. 16.

²³ N. Szydłowska, *Bank...*, s. 62.

²⁴ Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U dotycząca dobrych praktyk w zakresie bancassurance*, Warszawa, czerwiec 2014.

²⁵ Rekomendacja 7 [w:] Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U...*, s. 19.

²⁶ Rekomendacja 10 [w:] Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U...*, s. 27–28.

klienta bądź spadkobierców o odstąpieniu od dochodzenia roszczeń i poinformowanie o możliwości dokonania cesji uprawnień na klienta lub jego następców prawnych.

Rekomendacja 11²⁷ zwięźle wskazuje, że jeżeli klient w umowie jest ubezpieczonym, a bank ubezpieczającym, to rolą banku jest podejmowanie działania w interesie klienta lub jego następców prawnych. W głównej mierze w tej rekomendacji KNF odwołuje się do należytej staranności banku w realizowanych działaniach i faktu, że z racji na swój profesjonalizm to właśnie bank powinien zadbać o prawidłowe zabezpieczenie zarówno swojego interesu, jak i interesu klienta lub jego spadkobierców.

Jakkolwiek to, co wskazuje Komisja w przywołanych rekomendacjach, potencjalnie mogłoby się przysłużyć do poprawy sytuacji klientów przy zawieraniu umów ubezpieczenia jako formy zabezpieczenia kredytu, to pojawia się problem w postaci charakteru prawnego rekomendacji wydawanych przez KNF. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej²⁸ w art. 87 wymienia źródła prawa powszechnie obowiązującego, wskazując wśród nich: Konstytucję, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia i akty prawa miejscowego. Nie znajdują się tam nazwane wprost „rekomendacje Komisji Nadzoru Finansowego” czy akty nazywane „dokumentami wydawanymi przez organ nadzoru”. Co więcej, te akty nie znalazły się także w art. 93 Konstytucji RP, który wskazuje na źródła prawa wewnątrznie obowiązującego. Same rekomendacje są wydawane przez Komisję Nadzoru Finansowego na podstawie art. 137 pr.b., który umożliwia KNF przedstawianie rekomendacji dotyczących dobrych praktyk ostrożnego i stabilnego zarządzania bankami. Jednakże wskazane okoliczności doprowadzają do wniosku, że rekomendacje te są w istocie aktami typu *soft law*, które nie mają charakteru powszechnie obowiązującego – mają wyłącznie uzupełniać akty prawne, interpretować przepisy lub doprecyzowywać stosowane procedury²⁹.

4. Bierność banku w realizacji przysługujących uprawnień

Przekładając powyższe rozważania na praktykę, posłużymy się dwoma reprezentatywnymi przykładami stanów faktycznych dotyczących ubezpieczeń zawieranych w ramach zabezpieczenia umowy kredytu, aby zobrazować realną sytuację, w jakiej może znaleźć się ubezpieczony-kredytobiorca. W obu przypadkach uprawniony bank wystąpi do ubezpieczyciela po wystąpieniu wypadku ubezpieczeniowego, jednak otrzyma decyzję odmowną, a wtedy zamiast dochodzić roszczenia od ubezpieczyciela, zwróci się do kredytobiorcy lub jego następców o dalsze regulowanie należności z tytułu umowy kredytu.

²⁷ Rekomendacja 11 [w:] Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U...*, s. 28–29.

²⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja RP).

²⁹ A. Nadolska, *Soft law w regulacji rynku finansowego w Polsce: rekomendacje, wytyczne i lista ostrzeżeń publicznych KNF*, Warszawa 2021, s. 16.

W pierwszej sytuacji założmy, że kredytobiorca zawiera na własny rachunek umowę ubezpieczenia zabezpieczającą spłatę zobowiązania z tytułu umowy kredytu mieszkaniowego w przypadku utraty pracy. Wymaganie zawarcia powyższej umowy ubezpieczenia wynika z uregulowania zawartego w umowie kredytu, poprzez które bank warunkuje wypłatę kwoty kredytu od przeniesienia praw ubezpieczonego z tytułu umowy ubezpieczenia na bank. Kredytobiorca, zawierając taką umowę kredytu, jak również umowę zabezpieczenia z nim związaną, stawia się w sytuacji, w której *de facto* znajduje się poza stosunkiem prawnym wynikającym z umowy ubezpieczenia, bez jakiegokolwiek świadomości podjętych działań. W przypadku większości kredytobiorców nie zachodzi nawet podejrzenie, że zawierając umowy w takiej formie, pozbawia się legitymacji procesowej do dochodzenia roszczeń wynikających z zawartej umowy ubezpieczenia. Sytuacja taka ma miejsce z prostego powodu, a mianowicie banki oraz ubezpieczyciele cieszą się dużym zaufaniem społecznym, będąc podmiotami profesjonalnymi rynku finansowego, co za tym idzie, kredytobiorca nie powinien się obawiać, że zostanie nieprawidłowo potraktowany przez profesjonalistę. Ubezpieczający uważa zatem, iż zawarł umowę ubezpieczenia, jest chroniony i nie musi obawiać się o spłatę kredytu w przypadku wystąpienia wypadku ubezpieczeniowego, co jak się okazuje, jest przeświadczeniem błędnym, gdyż jest on pozbawiony legitymacji procesowej i związanych z nią praw.

Przedstawmy również drugą sytuację, w której to bank zawiera umowę ubezpieczenia na życie na rachunek kredytobiorcy. Kredytobiorca musi wyrazić zgodę na zawarcie takiego ubezpieczenia na jego rzecz, a ponadto zgodzić się na wskazanie przez bank uposażonego z tytułu ubezpieczenia. W tym przypadku bank wskazuje uposażonego z reguły w ogólnych warunkach umowy, gdzie znajduje się zapis, który stanowi, że uposażonym do zaspokojenia się w pierwszej kolejności z sumy ubezpieczenia będzie ubezpieczający, a zatem wskazuje samego siebie. W takiej sytuacji bank jest ubezpieczającym, a kredytobiorca ubezpieczonym, przy czym bank jest też uposażonym. Co za tym idzie, to bank jest jedynym uprawnionym do dochodzenia roszczeń z tytułu zaistnienia wypadku ubezpieczeniowego. Dodatkowo przyjmijmy, że w samej umowie kredytu znajduje się postanowienie, w którym bank obciąża ubezpieczonego zapłatą składki ubezpieczenia. Mimo iż umowa ubezpieczenia zawarta jest w interesie ubezpieczonego, to na niego właśnie przerzucony jest całkowity ciężar związany z pokryciem kosztów ubezpieczenia. Skoro uposażonym z umowy ubezpieczenia jest bank, to ewentualni spadkobiercy ubezpieczonego pozostają poza stosunkiem prawnym umowy, również mając jedynie ograniczone prawa w aspekcie procesowym.

W związku z powyższym, mimo iż zawarcie przywołanych umów jest zgoła inną procedurą i różnią się one od siebie, to zachodzący efekt jest ten sam. Prawnie indyferentna jest zatem forma przeniesienia prawa (przelew wierzytelności czy wskazanie uposażonego), a istotny jest skutek takiego przeniesienia, tj. pozbawienie ubezpieczonego legitymacji procesowej i pozostawienie go poza prawnym stosunkiem umowy ubezpieczenia, kiedy to on ponosi wszelkie koszty tego ubezpieczenia.

W każdym ze wskazanych zabezpieczeń wierzytelności za pomocą umowy ubezpieczenia bank staje się *de facto* podmiotem uprawnionym do dochodzenia roszczeń

od ubezpieczyciela, jednakże po zgłoszeniu wypadku ubezpieczeniowego i uzyskaniu decyzji odmownej bank może nie podjąć dalszych działań, często nie informując nawet ubezpieczonego o możliwości wniesienia odwołania czy skierowania sprawy na wokandę sądową. Wskazuje tylko, że ubezpieczyciel odmówił świadczenia, w związku z czym kredytobiorca-ubezpieczony dalej jest zobligowany do opłacania raty, mimo iż myślał, że jest chroniony przez zawartą umowę ubezpieczenia.

Jako możliwą przyczynę takiej patowej sytuacji można wskazać *bancassurance* w zakresie powiązań kapitałowych między ubezpieczycielem a bankiem-kredytodawcą. Po pierwsze, niejednokrotnie bank i ubezpieczyciel należą do jednej grupy kapitałowej, w związku z czym bardziej „opłaca się” dochodzić dalej świadczenia od dłużnika, ponieważ nie naraża się grupy na stratę finansową, którą by bezsprzecznie spowodowało wypłacenie odszkodowania przez ubezpieczyciela³⁰. Po drugie, przez zażyłość wynikającą z *bancassurance* banki dzięki uzyskiwanym korzyściom stawały się lojalne wobec ubezpieczycieli³¹, działając tym samym na szkodę dłużnika.

Taka sytuacja może godzić w interesy samych ubezpieczonych, którzy uiszczając składkę za zawarte ubezpieczenie, działają z myślą, że zapewniają sobie (i ewentualnie swoim następcom prawnym) ochronę przed dochodzeniem roszczeń przez bank w przypadku ziszczenia się wypadku ubezpieczeniowego objętego ochroną w danej umowie.

5. Konsekwencje pozostawania kredytobiorcy poza stosunkiem wynikającym z umowy ubezpieczenia

Pojawia się zatem problem pozostawania kredytobiorcy (lub jego spadkobierców) poza stosunkiem prawnym wynikającym z umowy ubezpieczenia, bez jakiegokolwiek świadomości takiego stanu rzeczy z jego strony. Niezależnie od tego, w jakiej formie została zawarta umowa ubezpieczenia (przeniesienie swoich praw poprzez cesję czy wskazanie banku jako uposażonego), po wystąpieniu wypadku ubezpieczeniowego pozbawia ona kredytobiorcę (lub jego następców prawnych) legitymacji procesowej do dochodzenia roszczenia z tytułu tejże umowy. W momencie odmowy wypłaty świadczenia przez ubezpieczyciela aktualizuje się konsekwencja w postaci braku legitymacji procesowej ubezpieczonego do dochodzenia swoich roszczeń³².

³⁰ Przykładowo Powszechny Zakład Ubezpieczeń S.A. posiada 20% akcji Banku Pekao S.A. oraz 32% akcji Alior Banku S.A. – zob. <https://www.pekao.com.pl/relacje-inwestorskie/akcje/akcjonariat.html> [dostęp: 15.01.2023] oraz <https://www.biznesradar.pl/akcjonariat/ALIOR-BANK> [dostęp: 15.01.2023]. Czy np. Getin Noble Bank, który do dnia 20 czerwca 2022 r. posiadał ok. 9% TU Europa – zob. <https://www.gnb.pl/raporty/raporty-biezace/raport-biezacy-nr-182022.html> [dostęp: 4.04.2023].

³¹ N. Szydłowska, *Bank...*, s. 62.

³² D. Rogoziński, *Procesowa ochrona praw ubezpieczonego-konsumenta w kontekście realizacji prawnego zabezpieczenia wierzytelności kredytowej ustanowionego na umowie ubezpieczenia*, „Bezpieczny Bank” 2019, nr 3(76), s. 118.

Jeżeli ubezpieczyciel swoją odmowę opiera na postanowieniach, które mogą zostać potraktowane jako klauzule abuzywne, ubezpieczony nie może dochodzić swoich praw. Co za tym, idzie traci on również swoją uprzywilejowaną, konsumencką możliwość obrony przed nieuczciwymi postanowieniami umownymi³³.

W sytuacji, gdy bank po uzyskaniu odmowy wypłaty świadczenia od ubezpieczyciela zwraca się do kredytobiorcy o dalsze regulowanie należności, kredytobiorca ma ograniczone możliwości działania i nadal musi regulować swoje świadczenie na rzecz banku w obawie o płynące z zaprzestania konsekwencje, gdyż nie ma legitymacji prawnej do wystąpienia przeciwko ubezpieczycielowi, aby ten wypłacił sumę ubezpieczenia bankowi i zwolnił go tym samym z obowiązku³⁴. Clue problemu jest fakt, że to właśnie pozbawiony legitymacji procesowej kredytobiorca ponosi koszt składki związanej z umową ubezpieczenia³⁵. Taka sytuacja jest rażąco niesprawiedliwa dla kredytobiorcy, który żyje w przeświadczeniu, że jest objęty ochroną ubezpieczeniową³⁶.

To bank posiada uprawnienie do wyboru sposobu i zakresu realizacji zabezpieczenia kredytu, a także decyduje o kolejności tej realizacji, zgodnie z art. 93 pr.b. Jest to zatem prawo, a nie obowiązek³⁷. Jednak korzystanie z niego nie może być nieograniczone. Ograniczenia te wynikają chociażby z zasady poszanowania lojalności i interesu klienta oraz z samej natury stosunku zabezpieczenia kredytu. Kreuje to możliwość pociągnięcia banku do odpowiedzialności, jednakże nie rozwiązuje problemu ubezpieczonego kredytobiorcy, który ponosił wszelkie ciężary związane z zawarciem stosunku ubezpieczenia, a nadal nie ma prawnej możliwości dochodzenia wypłaty należnej pośrednio mu sumy³⁸. W tej sytuacji nie można zatem mówić o efektywnym zapewnieniu konsumentom ochrony przed nieuczciwymi praktykami przedsiębiorców, a obowiązek zapewnienia takiej ochrony nakłada na państwa członkowskie Unii Europejskiej dyrektywa 93/13/EWG³⁹.

6. Uprawnienia kredytobiorcy w aktualnym stanie prawnym

Pierwszym rozwiązaniem problemu pozostawiania kredytobiorcy poza stosunkiem ubezpieczenia w obecnym stanie prawnym jest wniesienie powództwa o ustalenie zajścia wypadku ubezpieczeniowego. To rozwiązanie opiera się na linii orzeczniczej ukształtowanej przez sądy⁴⁰. Polega ono na wystąpieniu kredytobiorcy do sądu

³³ *Ibidem*.

³⁴ Zob. wyrok SO w Lublinie z dnia 13 stycznia 2014 r., I C 536/12, LEX nr 1845461.

³⁵ N. Szydłowska, *Bank...*, s. 59.

³⁶ Zob. wyrok SO w Warszawie z dnia 23 maja 2017 r., V Ca 2232/16, LEX nr 2439680.

³⁷ H. Kosiński, *Komentarz do art. 93 [w:] Prawo bankowe. Komentarz*, red. H. Gronkiewicz-Waltz, Warszawa 2013, nb 7.

³⁸ D. Rogoziński, *Procesowa ochrona praw...*, s. 120.

³⁹ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z 21.04.1993, s. 29).

⁴⁰ Zob. wyrok SA w Białymstoku z dnia 22 lutego 2012 r., I ACa 752/11, OSAB 2012, nr 1, poz. 19–24 oraz wyrok SA w Katowicach z dnia 29 października 2015 r., ACa 492/15, LEX nr 1927461.

o ustalenie wystąpienia wypadku ubezpieczeniowego, a co za tym idzie – odpowiedzialności ubezpieczyciela. Kredytobiorca posiada taką legitymację samodzielnie, jeżeli jego zobowiązanie wobec banku uzależnione jest w pełni bądź w części od odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, z którym zawarta umowa stanowi prawne zabezpieczenie spłaty zaciągniętego kredytu. W procesie tym ubezpieczony kredytobiorca może uzyskać orzeczenie stwierdzające odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń (poprzez ustalenie, iż do wystąpienia wypadku ubezpieczeniowego doszło, a zatem ubezpieczyciel jest obowiązany do wypłaty świadczenia), co jednoznacznie rozstrzyga kwestię wypłaty środków, jednak nie rozstrzyga o wysokości tej wypłaty, a także o dacie wymagalności oraz innych podobnych mogących wynikać kwestiach spornych⁴¹. Takiego rozwiązania nie można jednak uznać za w pełni efektywne. Nawet jeżeli sąd orzeknie o ustaleniu zajścia wypadku ubezpieczeniowego i odpowiedzialności ubezpieczyciela pozytywnie, to kredytobiorca nadal nie ma prawnej możliwości przymuszenia banku do żądania realizacji zapłaty od ubezpieczyciela. W gestii banku nadal będzie leżeć kwestia zwrócenia się do ubezpieczyciela o wypłatę należnych środków. Można jednak przyjąć, że bank po uzyskaniu informacji o wygranej sprawie od kredytobiorcy wystąpi do ubezpieczyciela o zapłatę, obawiając się o swoją odpowiedzialność odszkodowawczą wobec kredytobiorcy⁴². Jednakże takie rozwiązanie może być czasochłonne, a należy mieć na uwadze, iż termin przedawnienia omawianych roszczeń wynosi co do zasady 3 lata, przy czym w orzecznictwie pojawiają się wątpliwości, czy wystąpienie kredytobiorcy z powództwem o ustalenie w istocie biegu tego przedawnienia przerywa. Jedni uważają, że do przerwania terminu przedawnienia dochodzi wraz z wniesieniem powództwa o ustalenie, natomiast inni, że nie może dochodzić do przerwania biegu przedawnienia powództwem o ustalenie, gdyż nie jest to postępowanie, którego przedmiotem jest roszczenie dochodzone od ubezpieczyciela⁴³.

Drugim sposobem jest wytoczenie powództwa na rzecz osoby trzeciej. Według Sądu Najwyższego⁴⁴ taka możliwość jest dopuszczalna, mimo iż dotyczy umowy ubezpieczenia, według której w tym wypadku powód nie jest stroną uprawnioną do dochodzenia roszczenia. Istotne jest, że w przedstawionej Sądowi Najwyższemu do rozpoznania sprawie to kredytobiorca zawarł umowę ubezpieczenia, a następnie dokonał cesji swojej wierzytelności przysługującej mu od ubezpieczyciela na rzecz banku, co stanowiło formę zabezpieczenia. Tak sformułowane powództwo przedstawia logiczne uzasadnienie ekonomiczne z punktu widzenia ubezpieczonego-kredytobiorcy, gdyż to na nim spoczywa obowiązek uiszczania opłat związanych z umową ubezpieczenia, a od ubezpieczyciela zależy możliwość uwolnienia się kredytobiorcy od odpowiedzialności względem banku, co za tym idzie – sprawiedliwe będzie zastosowanie takiej

⁴¹ Zob. wyrok SN z dnia 12 września 2013 r., IV CSK 91/13, LEX nr 1413591.

⁴² D. Rogoziński, *Procesowa ochrona praw...*, s. 122.

⁴³ Odmienne stanowiska zob. B. Czech, *Komentarz do art. 189 kpc [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1–2, red. A. Marciniak, wyd. 4, Warszawa 2019 oraz M. Jędrzejewska, *Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia*, Warszawa 1984, s. 63.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2014 r., IV CSK 309/13, LEX nr 2152431.

konstrukcji. Zasadne jest, aby legitymacja prawna osób trzecich (kredytobiorca, spadkobiercy) była wyłączona, aby bank mógł zaspokoić się z sumy ubezpieczenia bezpośrednio, natomiast kredytobiorca powinien być zabezpieczony w przypadku, gdy bank tego uprawnienia nie realizuje. Takie rozwiązanie pozwala na efektywne dochodzenie roszczenia i uwolnienie się kredytobiorcy od zobowiązania wobec banku⁴⁵. Kredytobiorca występuje w imieniu banku i na jego korzyść, co za tym idzie, wygranie sprawy z ubezpieczycielem będzie obligowało go do wypłaty sumy ubezpieczenia na rzecz banku, tym samym uwalniając tego pierwszego od odpowiedzialności wobec banku.

Jako trzecią, alternatywną metodę rozwiązania zaistniałej sytuacji można zaproponować oczekiwanie na to, aż to bank pozwie kredytobiorcę. Można zakładać, że prędzej czy później do takiego pozwu bądź wezwania kredytobiorcy do zapłaty przez bank dojdzie, w sytuacji gdy kredytobiorca nadal będzie posiadał stałe źródło dochodu czy też majątek, z którego może być prowadzona egzekucja. W tym wypadku kredytobiorca powinien wskazać bankowi, iż w pierwszej kolejności powinien on zaspokoić się z zabezpieczenia, którym jest zawarta umowa ubezpieczenia, i oczekiwać na odpowiedź banku. Warto również zaznaczyć, że w istocie do wystąpienia wypadku ubezpieczeniowego doszło i to ubezpieczyciel jest zobowiązany do zapłaty na rzecz banku. Jest to rozwiązanie bardzo ryzykowne, ponieważ w przypadku przegrania sprawy z bankiem kredytobiorca pozostanie bez żadnego innego wyjścia – będzie musiał zapłacić należność, przy czym wtedy do zapłaty zostanie postawiona cała suma kredytu jednocześnie. Jednakże w tym wypadku będzie on miał możliwość obrony swoich praw. Kredytobiorca może bowiem spróbować linii obrony opartej na abuzywności postanowień umowy ubezpieczenia, iż w istocie ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczyciela lub jej wyłączenie nie zachodzi. W takiej sytuacji pozostaje istotna kwestia, a mianowicie obrona stanowiska, że powstanie wierzytelności w postaci roszczenia o zapłatę należnej kwoty z umowy ubezpieczenia powoduje wygaśnięcie zobowiązania kredytobiorcy z umowy kredytu. Jest to jednak pomysł, którego w aspekcie prowadzonych rozważań nie sposób będzie omówić, gdyż wymaga istotnego pogłębienia tego zagadnienia i analizy związanych z tym rozwiązaniem ryzyk, które w przypadku każdej indywidualnej sytuacji mogą być odmienne.

Podsumowanie – postulowane propozycje zmian w legislacji

Pierwszym sposobem na rozwiązanie zaistniałego problemu, który w pewnym stopniu został już zaimplementowany, będzie zobowiązanie banku do dokonania cesji zwrotnej na rzecz kredytobiorcy, jeżeli nie będzie on dochodził wypłaty ubezpieczenia od ubezpieczyciela bądź uzyska on lub jego spadkobiercy kwotę niesatysfakcjonującą. Propozycja podobnego sposobu rozwiązania takiej sytuacji znajduje się w przywołanej wyżej Rekomendacji U Komisji Nadzoru Finansowego z czerwca 2014 r., której postulat nr 10 stanowi: „W przypadku, gdy klient ma status ubezpieczonego, klient lub

⁴⁵ D. Rogoziński, *Procesowa ochrona praw...*, s. 125.

jego spadkobiercy powinni mieć zapewnioną możliwość bezpośredniego dochodzenia roszczeń w sytuacji, kiedy bank jest podmiotem uprawnionym do dochodzenia wypłaty świadczenia od zakładu ubezpieczeń i podejmie decyzję o nieskorzystaniu z tego uprawnienia. Bank powinien umożliwić klientowi samodzielne dochodzenie roszczenia⁴⁶. Mimo iż KNF nie wskazuje w Rekomendacji 10 bezpośrednio na cesję zwrotną, to zakłada umożliwienie dochodzenia roszczenia w przewidziany prawem sposób. Prostota konstrukcji cesji zwrotnej przemawia za tym, że jest to najlepsze rozwiązanie. W obecnej sytuacji kredytobiorca może zwrócić się do banku o dokonanie zwrotnego przelewu wierzytelności, którego w pierwszej kolejności dokonał kredytobiorca. Jednak formalnie bank nie jest zobligowany do zawarcia takiej umowy, gdyż Rekomendacja U jest rodzajem swoistego *soft law*, które jest niewiążące, mimo tego powinno wpływać na postępowanie podmiotów profesjonalnych⁴⁷. Dlatego uważamy, że rozwiązaniem mogłoby być nałożenie na bank obowiązku dokonania przelewu zwrotnego wierzytelności, na wniosek kredytobiorcy (lub jego spadkobierców), w przypadku, gdy bank nie ma zamiaru odwoływać się od decyzji ubezpieczyciela. Istotne jest, aby do przelewu zwrotnego wierzytelności nie dochodziło *ex lege*, a na wniosek kredytobiorcy, aby interes banku nadal był chroniony, a sama konstrukcja aktywizowała kredytobiorcę do dochodzenia swoich praw w sporze z ubezpieczycielem, zabezpieczając tym samym roszczenie o zapłatę banku. Konstrukcja mogłaby zatem przewidywać, iż po dokonaniu zwrotnego przelewu wierzytelności i pozytywnym rozstrzygnięciu sprawy kredytobiorca byłby zobowiązany do zaspokojenia banku w pierwszej kolejności po uzyskaniu wypłaty ubezpieczenia.

Drugim rozwiązaniem mogłoby być wprowadzenie zapisu do umowy ubezpieczenia, iż uprawnionym do dochodzenia roszczenia z tytułu umowy ubezpieczenia będzie zarówno bank, jak i kredytobiorca, z zastrzeżeniem, że niezależnie od tego, który z nich wystąpi do ubezpieczyciela, zapłata będzie następowała na rzecz banku. Jest to konstrukcja niemal identyczna jak rozwiązanie wskazane wcześniej w postaci wytoczenia powództwa na rzecz osoby trzeciej, z tą jednak różnicą, że wykazanie legitymacji procesowej kredytobiorcy nie stanowiłoby w tym przypadku problemu. Skoro sama umowa przyznawałaby takie uprawnienie kredytobiorcy, to możliwość oddalenia pozwu przez sąd z uwagi na brak legitymacji procesowej byłaby zupełnie znikoma. Zastrzeżenie, że wypłata nastąpi na rzecz banku, bez względu na to, kto wystąpi z roszczeniem, chroniłoby interes banku jako zabezpieczenie spłaty zaciągniętego kredytu. Z podobnym rozwiązaniem wyszedł Marcin Orlicki, który proponował zmianę art. 808 § 3 k.c. w następujący sposób: „ubezpieczony jest uprawniony do żądania należnego świadczenia bezpośrednio od ubezpieczyciela”. Takie rozwiązanie miałyby uchronić ubezpieczonego kredytobiorcę od sytuacji, w której pozostaje on bez możliwości dochodzenia swoich roszczeń od ubezpieczyciela⁴⁸.

⁴⁶ Rekomendacja 10 [w:] Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U...*, s. 27–28.

⁴⁷ N. Szydłowska, *Bank...*, s. 53–54.

⁴⁸ M. Orlicki, *Założenia reformy regulacji prawnej ubezpieczeń na cudzy rachunek i ubezpieczeń służących zabezpieczeniu wierzytelności*, „Prawo Asekuracyjne” 2013, nr 1, s. 7–8.

Podobnym rozwiązaniem mogłoby być ustanowienie pełnomocnictwa szczególnego na rzecz kredytobiorcy do reprezentowania banku przed ubezpieczycielem w jednej konkretnej sprawie. Takie pełnomocnictwo obejmowałoby umocowanie kredytobiorcy do występowania przed ubezpieczycielem na rzecz banku w stosunku umowy ubezpieczenia, z którego została dokonana przez kredytobiorcę cesja wierzytelności na rzecz banku. Tym samym zabezpieczony byłby interes banku i interes kredytobiorcy, który mógłby efektywnie dochodzić roszczenia od ubezpieczyciela. Jednakże taka konstrukcja jest obciążona przede wszystkim wadą w postaci problemu niemożności korzystania przez ubezpieczonego-kredytobiorcę z instrumentów ochrony konsumenckiej, z uwagi na fakt występowania przez niego w postępowaniu jako pełnomocnik banku, a nie jako podmiot konsumencki. Pojawia się również problem pokrywania kosztów procesu w przypadku przegranej, co jest niekorzystne dla banków, gdyż to one będą ponosiły konsekwencje działań swojego pełnomocnika. Co za tym idzie, przed przyjęciem tego rozwiązania należy rozważyć jego użyteczność i wynikające z niego konsekwencje, zarówno dla ubezpieczonego-kredytobiorcy, jak i dla banku.

Można również zaproponować, aby Komisja Nadzoru Finansowego zakazała zawierania ubezpieczeń ryzyk działalności kredytowych pomiędzy ubezpieczycielem a bankiem z tej samej grupy kapitałowej. Takie rozwiązanie z dużą dozą prawdopodobieństwa wpłynęłoby korzystnie na aktywność banku w aspekcie dochodzenia roszczenia od ubezpieczyciela. Jak już wskazano powyżej, w sytuacji, w której bank i ubezpieczyciel znajdują się w tej samej grupie kapitałowej, bankowi nie zależy na dochodzeniu roszczenia od ubezpieczyciela, gdyż są oni powiązani, i niezależnie, gdzie dane środki pieniężne się znajdują, nadal pozostają w jednej grupie kapitałowej⁴⁹. Podobne wnioski można wysnuć z Rekomendacji 7 KNF⁵⁰, która stanowi: „Bank powinien prowadzić działalność w sposób nie powodujący wystąpienia konfliktu interesów, w szczególności bank powinien zapewnić, że nie będzie dochodziło do jednoczesnego, w tym faktycznego, występowania banku jako ubezpieczającego i pośrednika ubezpieczeniowego”. Nie ma w treści tej rekomendacji co prawda wskazania, że dotyczy ona pozostawiania w jednej grupie kapitałowej, a jedynie pośrednictwa banku przy zawieraniu umowy ubezpieczenia, jednak skutek obu tych czynności jest ten sam. Zatem wprowadzenie zakazu uaktywniłoby bank, któremu zależałoby na odzyskaniu środków. Rozwiązanie to jest odważne i raczej ma małe szanse na powodzenie, biorąc pod uwagę sytuację na rynku finansowo-ubezpieczeniowym, gdzie powiązanie podmiotów jest znaczące.

Przedstawiony problem jest istotny w aspekcie całego sektora *bancassurance*. Brak legitymacji procesowej kredytobiorcy do dochodzenia roszczenia od ubezpieczyciela w sytuacji, w której bank po decyzji odmownej sam tego nie robi, może naruszać interesy kredytobiorcy w sposób rażący i kształtować interesy stron niewspółmiernie. Kredytobiorca w tym stosunku jest obciążony wszystkimi kosztami związanymi z zawarciem umowy kredytu oraz ubezpieczenia, a w ostatecznym rozrachunku może

⁴⁹ Por. *ibidem*.

⁵⁰ Rekomendacja 7 [w:] Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U...*, s. 19.

dojść do sytuacji, w której to właśnie kredytobiorca nie posiada żadnej ochrony i na niego przerzucone zostaje całkowite ryzyko. Należy jednak pamiętać, że interesy banków również są chronione prawem, dlatego tak ważne jest wypracowanie kompromisu i zażegnanie obecnie niekorzystnej dla ubezpieczonych-kredytobiorców sytuacji.

Literatura

- Czech B., *Komentarz do art. 189 kpc [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1–2, red. A. Marciniak, wyd. 4, Warszawa 2019.
- Jędrzejewska M., *Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia*, Warszawa 1984.
- Komisja Nadzoru Finansowego, *Rekomendacja U dotycząca dobrych praktyk w zakresie bancassurance*, Warszawa, czerwiec 2014.
- Kosiński H., *Komentarz do art. 93 [w:] Prawo bankowe. Komentarz*, red. H. Gronkiewicz-Waltz, Warszawa 2013.
- Mrozowska B., *Bancassurance – regulacje prawne i samoregulacja rynku*, „Prawo Asekuracyjne” 2022, nr 3.
- Nadolska A., *Soft law w regulacji rynku finansowego w Polsce: rekomendacje, wytyczne i lista ostrzeżeń publicznych KNF*, Warszawa 2021.
- Nowak K., *Ubezpieczenie nieruchomości z cesją praw jako zabezpieczenie spłaty kredytu hipotecznego w kontekście interesu konsumenta*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2019, nr 4.
- Orlicki M., *Kilka uwag o przepisach dotyczących ubezpieczeń na cudzy rachunek w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, „Prawo Asekuracyjne” 2016, nr 1.
- Orlicki M., *Pozycja prawna banku w ubezpieczeniach bancassurance*, „Prawo Asekuracyjne” 2008, nr 2.
- Orlicki M., *Umowa ubezpieczenia*, Warszawa 2002.
- Orlicki M., *Założenia reformy regulacji prawnej ubezpieczeń na cudzy rachunek i ubezpieczeń służących zabezpieczeniu wierzycielności*, „Prawo Asekuracyjne” 2013, nr 1.
- Raport AMRON-SARFIN 2/2022, *Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości*, Raport nr 52.
- Rogoziński D., *Procesowa ochrona praw ubezpieczonego-konsumenta w kontekście realizacji prawnego zabezpieczenia wierzycielności kredytowej ustanowionego na umowie ubezpieczenia*, „Bezpieczny Bank” 2019, nr 3(76).
- Rogoziński D., *Zabezpieczenie wierzycielności banku w drodze ubezpieczenia ryzyk działalności kredytowej a realizacja regresu ubezpieczeniowego*, „Prawo Asekuracyjne” 2019, nr 3.
- Szydłowska N., *Bank jako uprawniony do dochodzenia roszczeń z umowy ubezpieczenia zawartej jako zabezpieczenie spłaty kredytu*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2018, nr 3.
- Więcko-Tułowicka M., *Ubezpieczenia kredytu w kontekście zabezpieczenia interesów banków*, „Monitor Prawa Bankowego” 2014, nr 11.

Streszczenie

Patryk Jurkiewicz, Dawid Urbaniak

Problemy proceduralne ubezpieczenia kredytu hipotecznego zawartego z konsumentem

Niniejszy artykuł porusza problematykę związaną z dochodzeniem roszczeń z umowy ubezpieczenia, które zostały przeniesione na bank w celu zabezpieczenia wierzytelności pieniężnych o zwrot kredytu wraz z odsetkami. Wskazano możliwe konstrukcje umowy ubezpieczenia jako zabezpieczenia kredytu, jak również możliwe sposoby dochodzenia roszczeń. W opracowaniu najbardziej istotnym elementem jest omówienie problemu braku możliwości dochodzenia roszczeń od ubezpieczyciela przez kredytobiorcę-konsumenta w przypadku zajścia wypadku ubezpieczeniowego określonego w zawartej umowie ubezpieczenia zabezpieczającej umowę kredytu i konsekwencje tego stanu rzeczy. Celem artykułu jest wykazanie doniosłości problemu oraz jego konsekwencji, a także przedstawienie możliwych rozwiązań zarówno w obecnym stanie prawnym, jak i wskazanie możliwości jego rozwiązania w przyszłości (postulaty *de lege ferenda*). Zawężenie rozważań jedynie do kredytobiorców-konsumentów oraz kredytów hipotecznych jest celowym zabiegiem autorów, z uwagi na szerszy zakres podejmowanego problemu w całości sektora *bancassurance*, którego nie sposób rozwinąć w pełni na łamach ograniczonej formuły artykułu.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie kredytu; *bancassurance*; zabezpieczenie wierzytelności; cesja wierzytelności, dochodzenie roszczeń.

Summary

Patryk Jurkiewicz, Dawid Urbaniak

Procedural Problems of Mortgage Insurance Concluded with the Consumer

The article discusses issues related to claims arising from an insurance policy that has been transferred to a bank to secure monetary claims for repayment of a loan with interest. The Authors outline the possible insurance policy structures as collateral for the loan as well as potential ways of pursuing claims. The most significant issue addressed in this study is the problem of the inability of a borrower-consumer to make a claim against the insurer in the event of an insured event specified in the insurance policy securing the loan, and the consequences of this state of affairs. The purpose of this study is to demonstrate the importance of the problem and its consequences, as well as to present possible solutions in current legal status and proposals for future legal changes (*de lege ferenda*). The Authors have intentionally limited the scope of this discussion to borrowers-consumers and mortgage loans, given the broader scope of the *bancassurance* sector, which cannot be fully explored in the limited format of this article.

Keywords: credit insurance; *bancassurance*; securing claims; assignment of claims; pursuing claims.